

Kvanttimekaniikka ja itämainen filosofia

Luonnonfilosofian seura 30.9.2014

Tarja Kallio-Tamminen

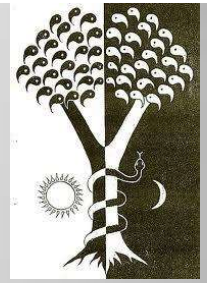
Mikä on todellisuuden luonne, ja ihmisen asema luonnossa?

- Yleiskatsaus luonnontieteen ja idän meditatiivisen lähestymistavan pohjalta
  - Lähtökohdat
    - Kvanttifysiikan tulkitakeskustelun herättämä metafyyssisten perusoletusten uudellenarviointi
    - Joogafilosofinen teoria ja käytäntö

Mikä on todellisuuden luonne, ja ihmisen asema luonnossa?

- Yleiskatsaus luonnontieteen ja idän meditatiivisen lähestymistavan pohjalta
  - Lähtökohdat
    - Kvanttifysiikan tulkitakeskustelun herättämä metafyyssisten perusoletusten uudelleenarviointi
    - Joogafilosofinen teoria ja käytäntö
- Tavoite: löytää kehys, jossa yksilön ja kulttuurin kehitys käy ymmärrettäväksi.

Kaksi vastakkaista näkökulmaa

• LÄNSIMAINEN TIEDE

- Tutkii aineellisen maailman lakeja ja rakenteita.
- Tarjoaa objektiivista 'kolmannen persoonan' tietoa ulkomaailmasta.

ei tavoita suoraa subjektiivista kokemusta

• Tieto perustuu havaintoihin ja loogiseen järkeen

- Havaitsija ulkopuolella

• Tietoisuus on tietävän subjektin ominaisuus

- alkuperää ei tunneta (jos on edes olemassa)
- laatu ei muutu (aivotoiminnan oheistuote)

• Aineellista teknologiaa

• INTIALAINEN FILOSOFIA

- Painottaa hyvää elämää ja ihmisen sisäistä kehitystä.
- Pyrkii vapauttamaan yksilöä virheellisistä uskomuksista ja ehdollistumista
  - 'ensimmäisen persoonan' näkökulma sisäisiin ja ulkoisiin asioihin

• Myös suora intuitiivinen kokemus voi tuottaa tietoa

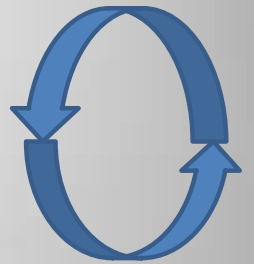
- Havaitsija on osa todellisuutta

• Tietoisuus liittyy perimmäiseen todellisuuteen

- Yksilöt ovat tietoisia, koska ovat yhteydessä henkiseen sfääriin.
- Tietoisuus laajenee, kun yksilö kehittyy henkisesti

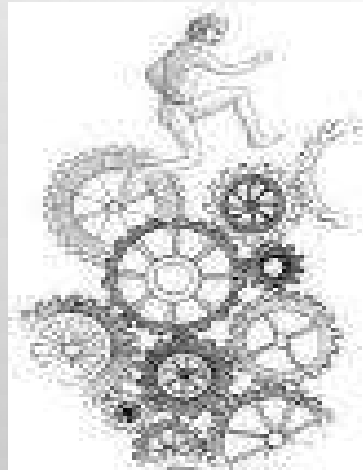
• Mentaalisia tekniikoita

Voidaanko nämä vastakkaiset näkökulmat yhdistää?

- Maailmankuva on äärimmäinen kehikko, jonka puitteissa ihminen/kulttuuri yrittää ymmärtää kaiken kohtaamansa.
- Tällainen “megaparadigma” voi muuttua, jos sen perustavimmat oletukset joudutaan kyseenalaistamaan.
  - Länsimainen todellisuuskäsitys on muuttunut radikaalisti sekä antiikin aikana että uuden ajan taitteessa.
- Ovatko nykyiset ongelmat riittävän pakottavia, jotta tapahtuisi vastaava hyppäys uuteen uskomussysteemiin?

Vallankumous uuden ajan alussa:

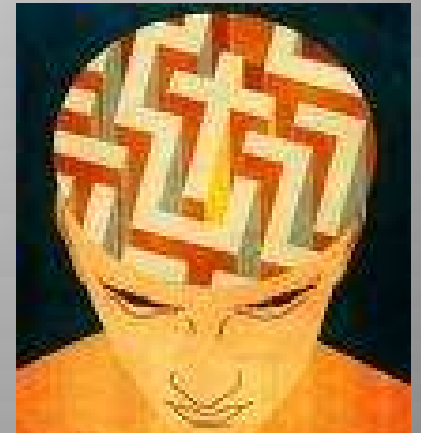

Maailma on kuin kellokoneisto:

- se on mekaaninen, määrällinen ja
vailla tarkoitusta

**Tiede korvasi uskonnon
kulttuurisena voimatekijänä**

Objektiivinen havaitsija on syrjässä

- mitään sielua ei ole nähtävissä

- **Hiukkas-mekanistinen maailmankuva uskottiin todeksi**

- Se perustui pätevään matemaattiseen teoriaan, jonka ennustukset voitiin empiiristi todeta oikeiksi.
- Metafyysiset perusoletukset jäivät kuitenkin uskonvaraisiksi.
  - atomismi, determinismi, reduktionismi
  - objektiivinen, ulkopuolinen havaitsija

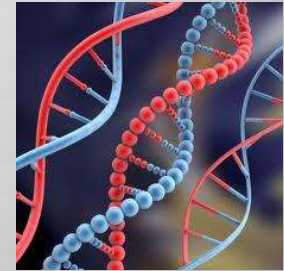

Viitekehys oli riittävän hyvä

- lukemattomien ilmiöiden ja ongelmien selittämiseen ja ratkaisemiseen
- teknologisen kehityksen edistämiseen ja maailman muuttamiseen

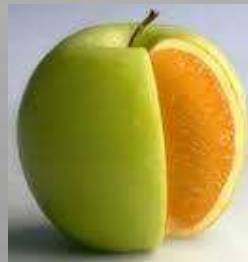
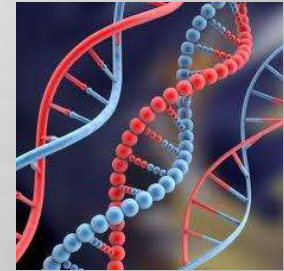
Kellokoneisto -oletukseen liittyy kuitenkin ongelmia ja anomaliaita

- Mikä on ihmisen suhde maailmaan?
  - Mielen ja aineen suhdetta ei ole ymmärretty
    - Dualismi, materialismi, idealismi, functionalismi...
  - Ei tilaa tietoisuudelle, vapaudelle tai vastuullisuudelle
- Kahden kulttuurin kuilu
  - Kommunikaatiokatkos ihmistieteiden ja luonnontieteiden välillä
    - Vastaava dissosiaatio olisi yksilössä tuhoisa
- “Objektiivinen todellisuus” ei pysy muuttumattomana
  - Ympäristöongelmien muodostuminen
  - Uusien teknologioiden myötä tulevat sukupolvet tulevat elämään toisenlaisissa olosuhteissa

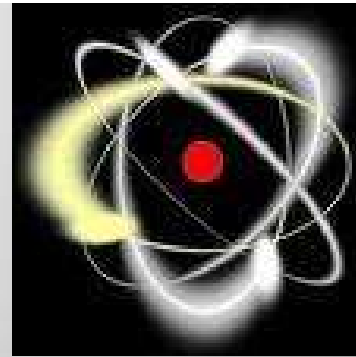
Kellokoneisto -oletukseen liittyi kuitenkin ongelmia ja anomaliaita

- Mikä on ihmisen suhde maailmaan?
  - Mielen ja aineen suhdetta ei ole ymmärretty
    - Dualismi, materialismi, idealismi, functionalismi...
  - Ei tilaa tietoisuudelle, vapaudelle tai vastuullisuudelle
- Kahden kulttuurin kuilu
  - Kommunikaatiokatkos ihmistieteiden ja luonnontieteiden välillä
    - Vastaava dissosiaatio olisi yksilölle tuhoisa
- “Objektiivinen todellisuus” ei pysy muuttumattomana
  - Ympäristöongelmien muodostuminen
  - Uusien teknologioiden myötä tulevat sukupolvet tulevat elämään toisenlaisissa olosuhteissa

Ihminen vaikuttaa todellisuuden muotoutumiseen

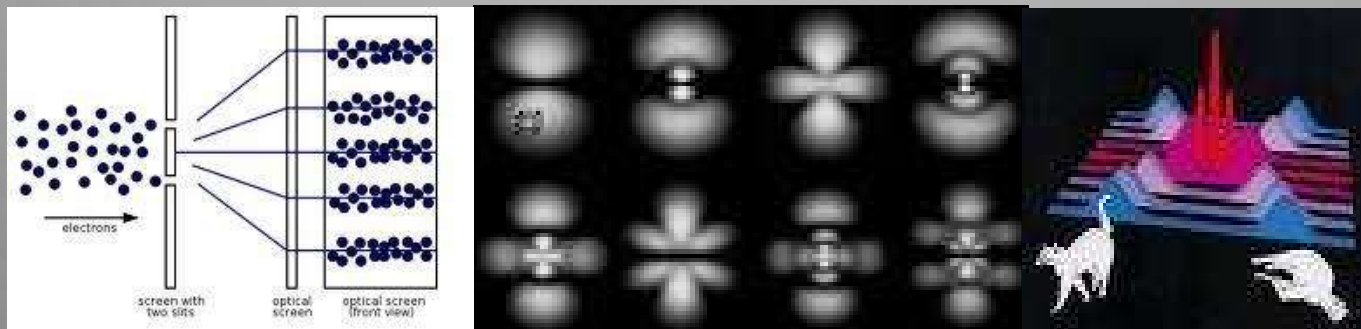
Kvanttifysiikka romutti totutun todellisuuskäsityksen

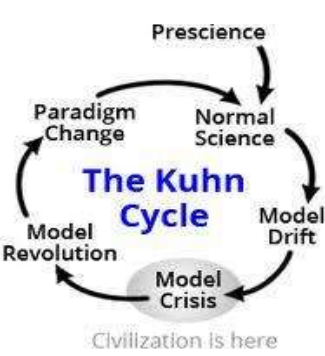

- Kvantti-ilmiöitä ei voi ymmärtää hiukkas-mekanismisessa kehikossa
  - Aalto-hiukkan dualismi, lomittuminen, tilastolliset ennustukset, mittaongelma...
- Teoria synnytti pitkittyneen tulkintakeskustelun
  - Kööpenhaminainen tulkinta, monen maailman tulkinta, tilastollinen tulkinta, Bohmin tulkinta, dekoherenssi, kvanttilogiikka...
    - Kaikki tulkinnat edellyttävät suuria muutoksia maailmankuvaan
- Metafyysiset perusoletukset ovat nousseet keskusteluun
  - Uusi yleiskartta voisi auttaa ymmärtämään paremmin myös kompleksisia systeemeitä, evoluutiota, elämän ilmiöitä...

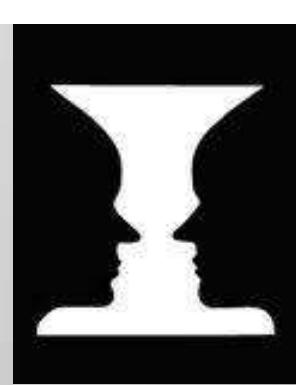
Kuka tietäisi?

- Mistä perusaineksesta kaikki on tehty?
- Mikä on osien ja kokonaisuuden suhde?
- Miten objektit ja niiden ominaisuudet syntyvät?
- Mikä on ihmisen paikka ja vaikutus?
- **Miten todellisuutta pitäisi kuvata?**

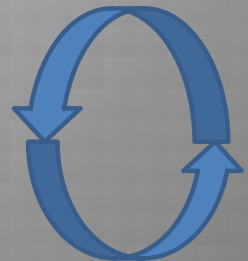

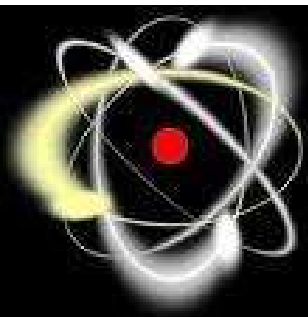

Paradigman muuttuessa kriisi on mahdollisuus

- Asiat voidaan nähdä uudessa valossa. Vanhat rajat häviävät uusien tarkastelutapojen tieltä
- Ehkä nyt olisi aika:
  - ➔ ylittää aineen ja mielen vastakkaisuus
    - Todellisuus voi olla 'psykofyysinen'
  - ➔ ymmärtää, että ihminen on osa todellisuutta, evolutionäärinen vaikuttaja, ei pelkästään syrjässä oleva havaitsija.
  - ➔ huomata, että todellisuus on paljon syvempi ja todellisempi kuin paraskaan teoria, joilla sitä kuvataan.
    - Teoria ei voi tavoittaa edes omaa merkitystään.
  - ➔ hyväksyä, että myös sisäinen havainto (introspektio) voi tuottaa tietoa
    - Kaikki uudet hypoteesit ja oivallukset syntyvät sisäisestä tiedosta tai ymmärryksestä
    - Ilman sisäistä kokemusta ei voida ymmärtää mielen tiloja, itseyttä, valinnanvapautta, oikeudenmukaisuutta...
- Ehkä voitaisiin luoda viitekehys, jossa luonnontieteiden ja ihmistieteiden vastakkaisuus, samoin kuin idän ja lännen lähestymistapojen välinen ero häviäisi.

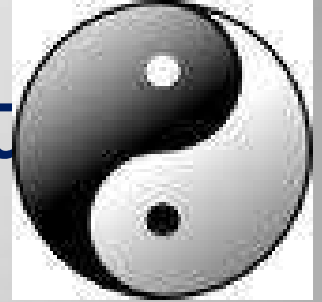
Kvanttimekaniikan valossa on perusteita uskoa

- **Holismi, sisäiset yhteydet:**
  - Ulkoisten relaatioiden lisäksi näennäisesti erilliset osaset voivat olla epälokaalilla tavalla yhteydessä toisiinsa.
  - Jokin uudenlainen näkymätön tekijä (kenttä, potentiaalisuus, informaatio...) vaikuttaa aineen maailman ilmiöiden muotoutumiseen
- **Indeterminismi, palautumaton kehitys** (historia huomioitava)
  - Mittaaminen muuttaa tapahtumien kehitystä.
  - Ihmisen valinnoilla ja toiminnalla on merkitystä.

 Todellisuuden perusta ei ole mekaaninen. Ihmisen sisäisen todellisuuden tilat ja niiden muutokset ovat myös osa todellisuutta

- Epälokaalissa, 'psykofyysisessä' todellisuudessa mielen tiloja ei tarvitse identifioida aivotiloihin. Ihmisen ei tarvitse jäädä aineen ohjaamaksi automaattiksi, vaan hän voi tietoisuutensa myötä muovata sekä sisäistä että ulkoista todellisuuttaan.

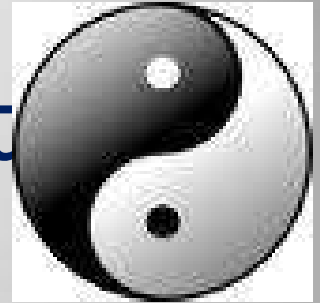
Tulkintakeskustelu ja itämaiset ideat

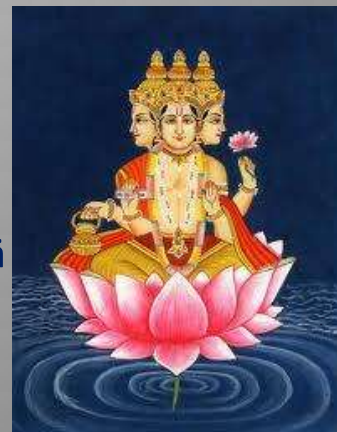
- **Monet ovat löytäneet yhtäläisyyksiä ja samankaltaisuuksia**
  - Bohr, Heisenberg, Schrödinger...
  - Bohm ja Krishnamurti
  - Fritjof Capra: The Tao of Physics (1975)
    - “Fysiikka ei tarvitse mystiikka, eikä mystiikka fysiikkaa, mutta ihmiskunta tarvitsee molempia”
  - Erityisesti holismi, todellisuuden perimmäinen jakamattomuus, ja ihmisen rooli on helpompi ymmärtää itämaisessa viitekehyksessä.
- **Idealismi korostunut (aineen sijasta kaikki pyritään palauttamaan henkeen)**
  - John Hagelin, Amit Goswami...
    - Yhtenäiskenttä on sekä aineen että mielen perusta
      - Kaikki oleva on tämän kentän värähtelyä
  - Tarjotaan uusi kaikenkattava kuvaus, joka pitäisi uskoa oikeaksi. So. pidetään kiinni perinteisestä objektiivisesta lähestymistavasta.

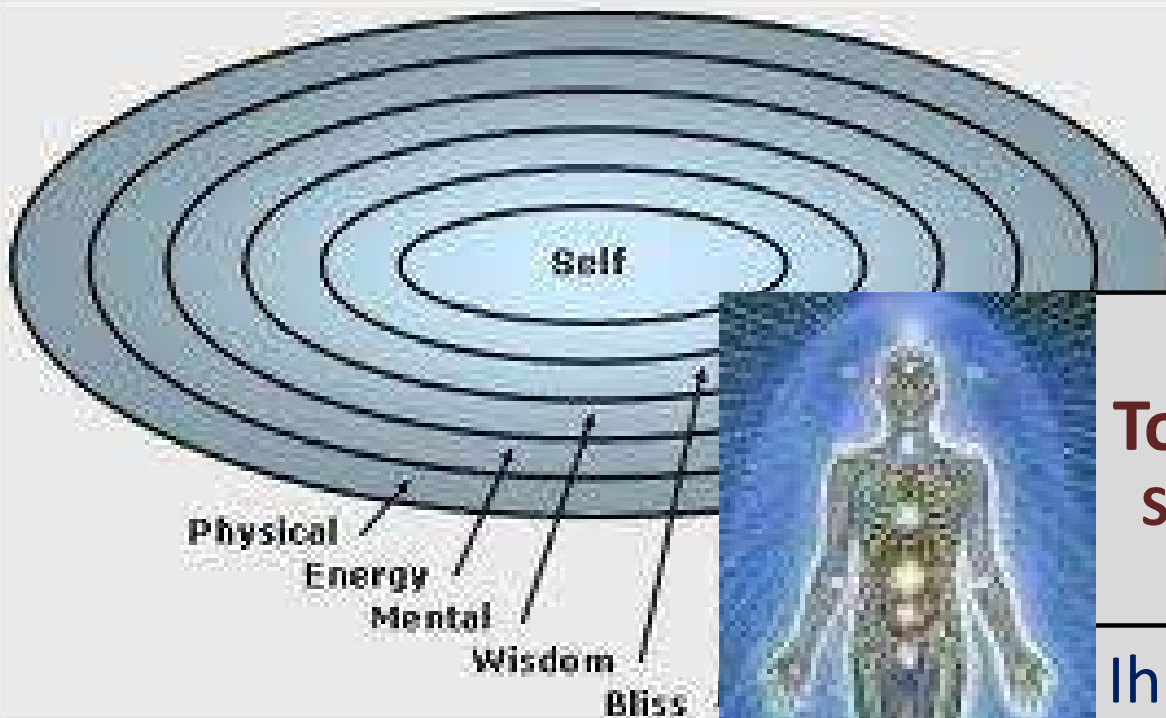
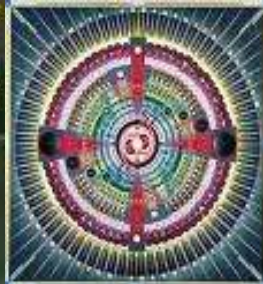
Tulkintakeskustelu ja itämaiset ideat

- **Monet ovat löytäneet yhtäläisyyksiä ja samankaltaisuuksia**
  - Bohr, Heisenberg, Schrödinger...
  - Bohm ja Krishnamurti
  - Fritjof Capra: The Tao of Physics (1975)
    - “Fysiikka ei tarvitse mystiikka, eikä mystiikka fysiikkaa, mutta ihmiskunta tarvitsee molempia”
  - Erityisesti holismi, todellisuuden perimmäinen jakamattomuus, ja ihmisen rooli on helpompi ymmärtää itämaisessa viitekehyksessä.
- **Idealismi korostunut (aineen sijasta kaikki pyritään palauttamaan henkeen)**
  - John Hagelin, Amit Goswami...
    - Yhtenäiskenttä on sekä aineen että mielen perusta
      - Kaikki oleva on tämän kentän värähtelyä
  - Tarjotaan uusi kaikenkattava kuvaus, joka pitäisi uskoa oikeaksi. So. pidetään kiinni perinteisestä objektiivisesta lähestymistavasta.
- **Ihmisen faktuaalista roolia sisäisen ja ulkoisen todellisuutensa muovaamisessa ei ole juuri käsitelty.**
  - Jooga tarjoaa **naturalistisen** lähestymistavan ihmisen monitasoisen psykofyysisen olemuksen ymmärtämiseksi
    - Valaisee uskon, tiedon ja tietoisuuden asemaa ja vaikutusta sekä yksilössä että kosmisessa evoluutiossa.

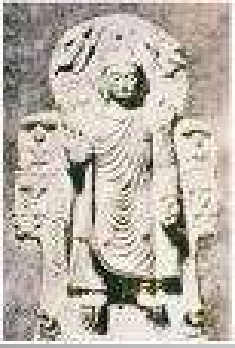

Kaikki moninaisuus nousee yhdestä
muuttumattomasta perustasta.

Todellisuus on psykofyysinen.
Siihen sisältyvät aine, mieli ja henki

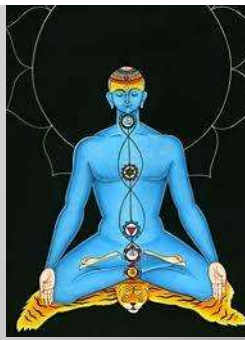
Ihminen on tietoinen kehittyvä
mikrokosmos, jonka rakenteessa
heijastuvat makrokosmoksen
kaikki erilaiset tasot.

Intialainen filosofia nousee Vedoista ja Upanisadeista

- **Rikas filosofinen traditio, joka on täysin verrattavissa läntiseen ajatteluun.**
  - Klassinen fysiikka tai metafysiikka eivät ole vaikuttaneet sisältöön (800 BC – 200 AD)
  - Henkinen aspekti on tärkeä kärsimyksen vähentämisessä ja elämän laadun parantamisessa.
- **Perinteiset koulukunnat: samkhya, jooga, nyaya, vaishesika, mimamsa, vedanta**
- **Monia yhtäläisyyksiä jainalaisuuteen, buddhismiin, tantraan ym. filosofioihin**
  - Erottelut tehty lähinnä suhteessa uskontoon ja Vedojen auktoriteettiin.
- **Hyödyllistä tutkia eri traditioiden teoreettista ja käytännöllistä arvoa**
  - Teoriat (tieteelliset, filosofiset, uskonnolliset ym..) perustuvat järkeen ja kognitiivisiin kykyihin.
  - Käytännölliset harjoitukset voivat aktivoida ihmisen laajemman kokemuspotentiaalin
- **Jooga ja tantra ovat ikiaikaisia henkisen kehityksen menetelmiä**
  - Pyrkivät ihmisen kokonaisvaltaiseen jalostamiseen ja täydellistämiseen.
    - Käytetty eri uskonnoissa puhdistautumiseen ja tietämättömyydestä vapautumiseen.

Aineen, mielen ja tietoisuuden suhde joogafilosofiassa

- **Samkhya** (dualismi):
- Ateistinen ja naturalistinen koulukunta, joka vaikuttanut myöhempään ajatteluun.
- **Purusha** (puhdas tietoisuus) ja **Prakriti** (aktiivinen aines) kietoutuvat toisiinsa kosmisessa evoluutiossa
- Kaikkiin kehittyviin tasoihin ja rakenteisiin liittyy jonkinlainen tietoisuus

- **Vedanta** (monismi):
- **Brahman** on kaiken lähde
- Sitä ei voi havaita, ajatella tai sanoin kuvata muuten kuin **Mayan** rajoittamassa muodossa.
- Jokainen rajoitettu rakenne sisältää omanlaisensa **jivan (sielu)** joka puutteellisella tavallaan heijastaa Brahmanin tietoisuutta.
  - Perimmältään kaikki yhteydessä samaan täydelliseen tietoisuuteen

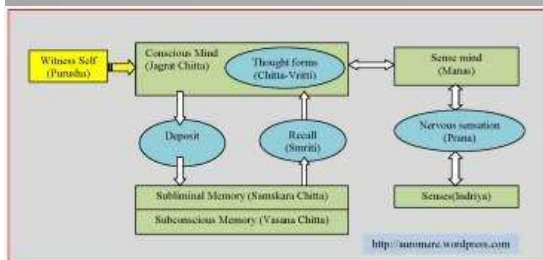
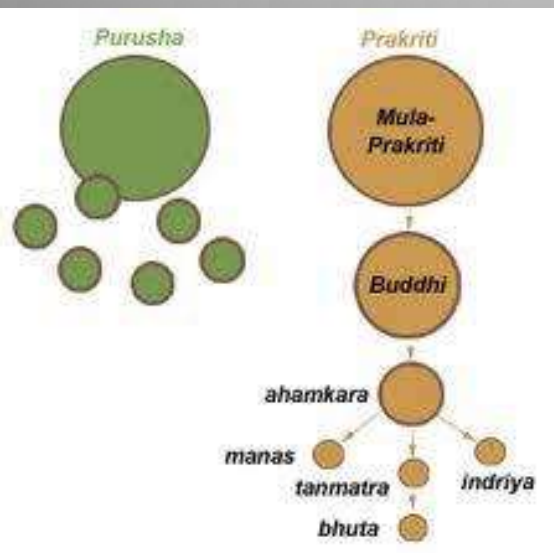
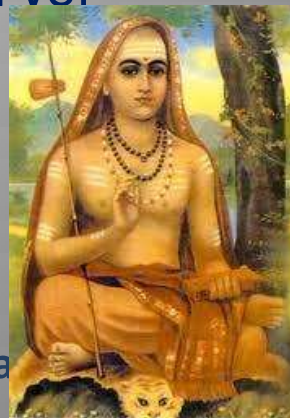
- Yksityiskohtainen kuvaus myös ihmisen sisäisen maailman rakenteista

- Kun ihminen puhdistuu, ja lakkaa samaistamasta itseään aineen rajoittaviin rakenteisiin, hän voi yhdistyä korkeimpaansa, atmaniin ja havaita että

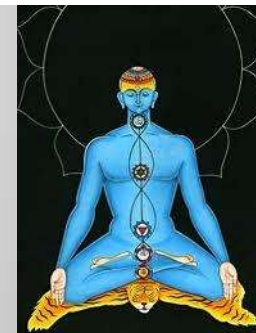
Brahman = Atman

”Tat twam asi”

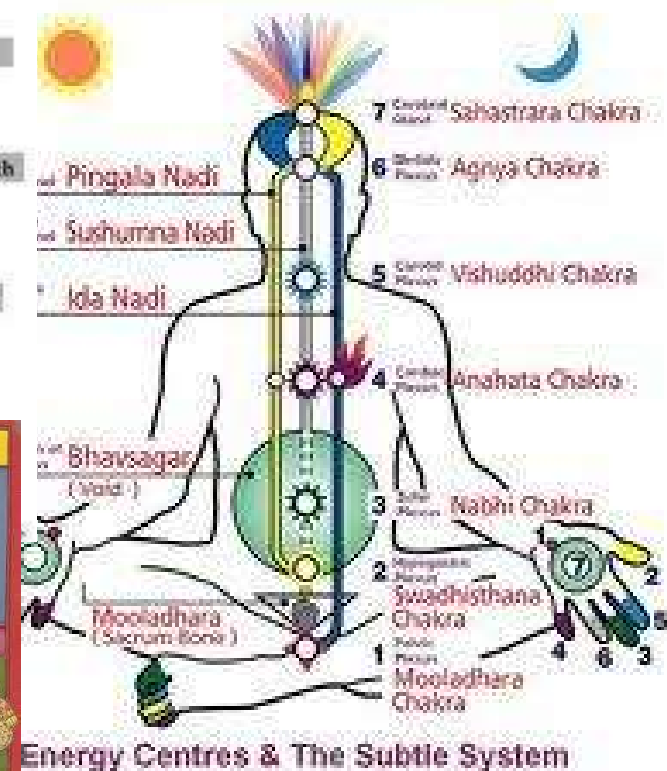
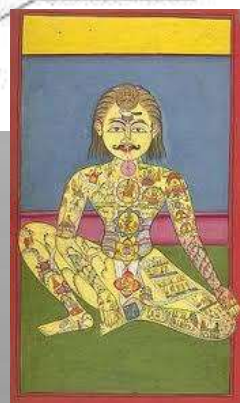
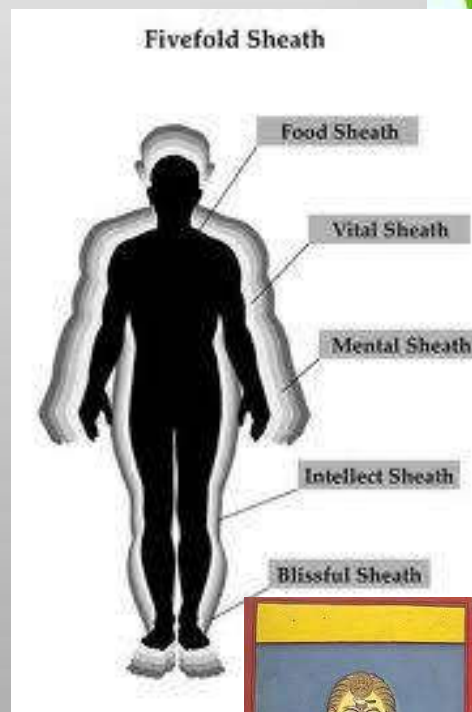
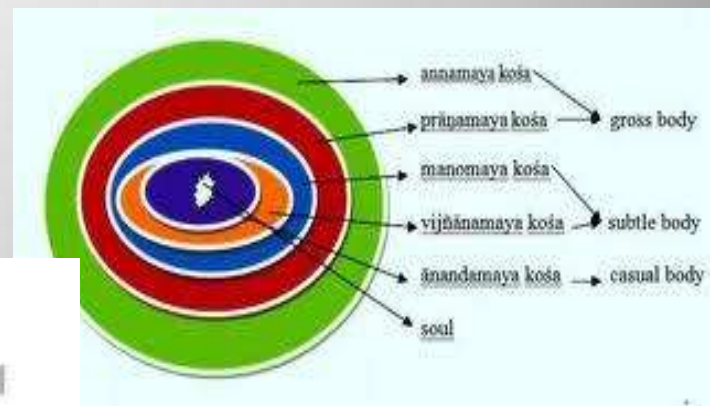
Kaikkeus on koettavissa suoran eläytymisen, yhdentymisen kautta

Aineen, mielen ja tietoisuuden suhde joogafilosofiassa

- Sisäisten energiavirtojen hallinta on kaikkien joogamuotojen ydintä
- Monitasoinen sisäinen anatomia
  - Kehon, tunteiden ja mielen yhteys
  - **Cakrat, nadit, prana, kundalini...**
- Harjoitus aktivoi ja suuntaa sisäisiä energioita, joiden muuttuessa koko olemus transformoituu.
- Karkeampien elementtien puhdistaminen herättää korkeammat energiakeskukset
  - Evoluutio vaistomaisesta reaktioista kohti kosmista tietoisuutta
- Kokemuksellista tutkimusta ihmisyyteen sisältyvistä mahdollisuuksista

Energy Centres & The Subtle System

Patanjalin joogafilosofia ja -psykologia

- **Kattava oppi ihmisenä olemisesta ja kehittymisestä.**
  - Metodia käytetty hindulaisuudessa, buddhalaisuudessa, jainalaisuudessa, sikhismissä...
  - Yhdistää teorian ja käytännön (täysi ymmärtäminen edellyttää harjoittamista).
- **8 osatekijää ihmisen puhdistamiseksi ja vapauttamiseksi**
  - yama, niyama
    - moraaliperiaatteet, oikea elämäntapa: väkivallattomuus, totuudellisuus, puhtaus, itsekuri, tyytyväisyys, jumalalle antautuminen...
  - asana, pranayama, pratyahara
    - ruumiinharjoitukset, hengitys, vetäytyminen aistimaailmasta
  - dharana, dhyana, samadhi
    - mielen kontrolli, meditaatio, vapautus (absoluuttiin sulautuminen, puhtaan tietoisuuden tavoittaminen)
- **Harjoituksen myötä tietoisuuden painopistettä siirretään egosta korkeampaan itseen.**
  - Ihminen vapautuu virheellisistä identifikaatioista, lakkaa automaattisesti samaistumasta mielensä rakenteisiin ja sen ailahteluihin.
  - **lisää terveyttä, tasapainoa, ymmärrystä, korkeampia kykyjä...**

Todellisuuskäsitys, jossa idän ja lännen näkökulmat yhdistyvät

Aineen maailma

Substanssin (keho, tunteet, ajatukset), ikuisen toiston ja pysyvyyden lähde.

Tietoisuuden maailma

Tiedon, muutoksen ja vapauden lähde.

Elollinen maailma

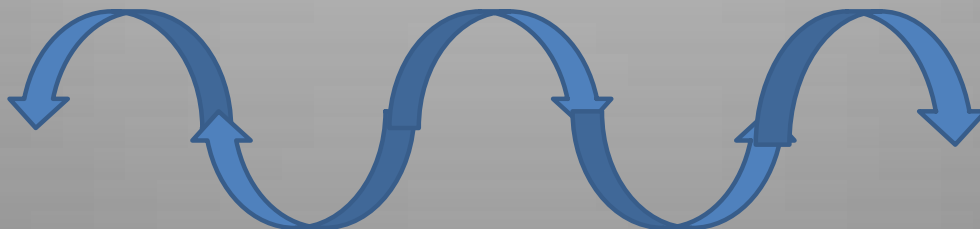
- ◆ Uusien muotojen, yhdisteiden, lajien ym. kehittyminen
- ◆ sisäisten todellisuuksien, käsitteiden, mallien ym. kehittyminen

Aineen tutkiminen antaa tietoa olemassaoloa ylläpitävistä ja rajoittavista rakenteista.

Tietoisuuden myötä voimme ymmärtää ja ohjelmoida uudelleen olemassaolevia toimintoja ja rakenteita

Mutta viimekädessä...

- Kaikki teorit ja mallit ovat ihmisen tekemiä rajallisia, aikaan sidottuja luomuksia.
  - Paremmat mallit voivat viedä meidät lähemmäksi totuutta, mutta
  - Kehitys etenee myös kun yksilöt ja kulttuurit luopuvat aikansa eläneistä malleista ja ajattelutavoista.
  - **Ihmisen ei pitäisi jäädä minkään ulkoa annetun dogmin tai opinkappaleen vangiksi.**
- Perimmäinen todellisuus jää kaikkien käsitteiden ja erottelujen ulkopuolelle
  - Kuvauksen lähde ei voi olla sen kohde
  - Kaikkeus voidaan parhaiten kokea suoraan, yhdistymällä olevaan

Kiitos!